

Cetatea Cavalerilor

Fondator: Col. r. Dr. Constantin MOȘINCAT
 Editor: Asociația Națională a Cavalerilor de Clio
 Editura Tipo MC, Oradea-2020

Cartea Mea e și a Ta! ISSN 2734-6889 - ISSN-L 2734 - 6889

Mihail Diaconescu sau Beiușul, mon amour

Prof. Dr. Maria VAIDA

Prof. Dr. Maria VAIDA

Profesorul universitar dr. Mihail Diaconescu, membru al Academiei Române, a împlinit de curând o vârstă frumoasă, chiar în preajma sărbătorii Unirii; acum se odihnește pe spatele tăcut al lunii, alături de marile spirite ale neamului nostru: câțiva Mihaili, Ioni și Marini. Scriitorul s-a născut la 8 noiembrie 1937, în localitatea Priboieni, comuna Vulturești, județul Argeș. A fost romancier, critic și istoric literar, fiul Aureliei și al lui Aurelian Diaconescu, preot și învățător. A absolvit Liceul „Gheorghe Șincai” din București și Facultatea de Filologie a Universității din București (1960), unde a avut profesori iluștri, printre care: George Călinescu, Tudor Vianu, obținând în anul 1972 titlul de doctor în filologie la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, cu teza Gib I. Mihăescu, publicată în anul 1973. După absolvire, an care a coincis și cu debutul său în revista *Gazeta literară*, cu un articol despre Gala Galaction, este numit profesor de limbile română și latină, logică și psihologie la Liceul „Șt. O. Iosif” din localitatea Rupea, județul Brașov. Din anul 1965 este muzeograf la Muzeul Regional de Istorie și redactor la secția culturală a cotidianului „Drum nou” din municipiul Brașov. Încă din această perioadă Profesorul a făcut cercetări de documentare în vederea editării marilor romane pe care le-a lăsat posterității. În anul 1963 scriitorul Mihail Diaconescu debutează editorial cu romanul *Visele au contururi precise*. În intervalul anilor 1965-1985, este profesor la Institutul Pedagogic din municipiul Pitești, unde va participa la editarea revistei *Argeș*, al cărei redactor-șef va fi, din anul 1966 până în anul 1969. Este colaborator al revistelor *Astra* (1966) și *Noua revistă română* (1966), iar mai încoace și *Astra Clujeană*. Între anii 1985 și 1995, a fost cercetător la Institutul de Istorie și Teorie Literară „George Călinescu” din București, devenind membru al Academiei Române

Opera sa istorică, religioasă și literară cuprinde lucrările: *Visele au contururi precise*, București, 1963; *Culorile sângelui*, București, 1973; *Gib I. Mihăescu*, București, 1973; *Adevărul retorului Lucaci*, București, 1977; *Umbrele nopții*, București, 1980; *Marele cântec*, București, 1980; *Călătoria spre zei*, București, 1982; *Speranța*, București, 1984; *Depărtarea și timpul*, București, 1986; *Sacrificiul*, București, 1988; *Biserici și mănăstiri ortodoxe*, București, 1988; *Istorie și valori*, București, 1994; *Prelegeri de estetica ortodoxiei, I-II*, Galați, 1996; *Istoria literaturii daco-române*, București, 1999; *Farmecul dialecticii și fenomenologia narativă*, București, 2001. *Nopti și neliniști*, *Pseudojurnal metafizic*, ediția a II-a, Onești, 2008.

Mihail Diaconescu rămâne unul dintre „prozatorii cei mai importanți ai literaturii române de azi și realizatorul unui nou tip de roman istoric, explorând zone inedite, într-un stil și cu mijloace absolut proprii și originale.”¹ Multe dintre romanele și lucrările teoretice ale profesorului Mihail Diaconescu au fost reeditate, unele fiind la a treia ediție, cum este cazul romanului *Sacrificiul*. Indiferent unde l-au purtat pașii, Profesorul avea îndreptat spre Transilvania, și mai ales spre Bihor, acel al treilea ochi, precum zeul Shiva... Dragostea noastră comună pentru Beiuș ne-a apropiat încă din primele clipe în care ne-am cunoscut...

Faptul acesta s-a petrecut în aula Academiei Române, pe când regretatul Solomon Marcus făcea un fascinant *Laudațio* domnului academician Gheorghe Păun, un discipol al său. Amândoi erau fascinanti, atât Mihail Diaconescu precum și Solomon Marcus, iar eu ziceam în sinea mea că Dumnezeu mi-a pus mâna în cap, atunci când am zburat de la Cluj-Napoca la București să particip la evenimentul academicianului Gheorghe Păun... Fericite clipe, binecuvântată întâmplare cu discuții magice, cu saluturi reverențioase aduse de mine tocmai din minunata Transilvanie pe care cei doi titani e o iubeau la fel de mult ca și mine...

Regretatul Profesor, marcantă personalitate a vieții literare și culturale a vremii noastre, stând călare pe două veacuri, scriitorul Mihail Diaconescu reeditează romanul *Sacrificiul*, lucrare monumentală care surprinde amurgul și decăderea Imperiului Austro-Ungar, sub a cărui stăpânire a suferit Transilvania multe veacuri, până la Marea Unire de la 1 Decembrie 1918².

În spațiul narativ românesc prozatorul redă importanța deosebită a orașului Beiuș și a satelor de pe Valea Crișului Negru, Limpede, Repede sau Pietros în lupta pentru destrămarea Imperiului și înfăptuirea idealului de unitate națională a românilor, mai ales a intelectualității din această parte a țării, unde la 1828 Episcopul Samuil Vulcan înființa prima școală românească pentru toți tinerii talentați, indiferent de origine socială sau etnie și unde oamenii cu stare au oferit burse unor tineri ca să poată studia la Universitățile din Budapesta, Viena sau Praga, să-și ia chiar doctorate în domeniile lor de activitate. În structura compozițională a romanului, Beiușul devine un personaj martor al tuturor faptelor și poveștilor cu și despre oameni, un topos aproape sacru unde se ivesc eroi capabili de imense sacrificii, în numele unei națiuni oprimate de veacuri: exemple elocvente sunt cei doi eroi, Nicolae Bolcaș și Ioan Ciurdariu-Ciordaș, cărora li se alătură tânărul Romulus Brad, personajul narator până la un punct al firului epic.

Pe întreg parcursul acțiunii (romanul cuprinde nu mai puțin de 758 de pagini) există foarte puține pagini în care nu se menționează numele acestui oraș al inimii mele, Beiușul, dar se compensează prin prezența sa de șase ori la unele pagini, cum e cazul la p. 536. Prin accentul pe care autorul îl pune pe orașul Beiuș, acesta devine un centru mundi cu valoare axiologică: totul începe, trece, vine, se petrece, se intersectează, se trăiește sau se moare în acest minunat oraș de provincie: Beiușul. De aceea Beiușul, *mon amour*, este un arhipersonaj care atrage magic în roman toate mințile luminate de pe valea Crișurilor; toate drumurile eroilor vin spre Beiuș, pleacă dinspre Beiuș, se intersectează la Beiuș, indiferent dacă ei sunt urmăriți de poveștile proprii de iubire, de idealurile personale, de jandarmii unguri sau de soldații imperiali. Dinspre acest centru mundi iradiază ca spițele unei roți drumurile spre munte, spre marile capitale, spre câmpie, spre universități europene. „Mihail Diaconescu lucrează în coordonate documentare aproape fără fisuri. El nu răstoarnă, nu modifică și nici nu modelează altfel datele fundamentale de cadru și de atmosferă [...] Este apoi, pe lângă evocare, puterea inventivității epice și este mai cu seamă elementul decisiv al viziunii caracterologice, care transfigurează, ambele, materia istorică, o depășesc și o transcend”³. Impresia cea mai pregnantă este că autorul combină în modernitatea narațiunii până la contopire, tragicul și sublimul, grotescul și abjectul, mai ales în realizarea imaginilor de pe front, incluse în partea a II-a a trilogiei, intitulată *Tenebrele*.

¹ Ion Rotaru, *Mihail Diaconescu*, în *Argeș*, an XVII, nr. 128, martie, 1982, p. 2

² Mihail Diaconescu, *Sacrificiul*, roman, ediția a III-a, prefață: *Amurgul unui imperiu* de Ilie Bădescu, Editura Magic Print, Onești, 2010

³ Florin Mihăescu, *Romancierul Mihail Diaconescu*, în *Argeș*, an XII, nr. 4 (110), dec. 1977, p. 4

Geneza romanului urmează motivul manuscrisului vechi și revelat după desfășurarea evenimentelor de către unul dintre personajele principale, Romulus Brad, un alter ego al autorului, tânăr intelectual din Cărpinet, prezentat în incipitul romanului în postura de martor pasiv al evenimentelor onirice. Tânărul Romulus era doctorand la Viena și se întorsese acasă la părinți în vacanța de Paște; are un vis premonitriu, atroce și straniu cu doi bărbați uciși în mod barbar, se făcea că gădele ridica bucăți de carne însângerată din trupurile celor doi, frânte și tăiate în bucăți. „Înțelegea că starea de martor este ambivalentă. Fascinația și oroarea, judecata rece și participarea pasională, implicarea și detașarea se amestecă întotdeauna în ea” (p. 45). Tânărul va ieși mai apoi din starea de martor, trecând în aceea de combatant în lupta pentru reîntregirea patriei. Narațiunea de dimensiuni homerice dobândește câteva trăsături ale romanului modern prin transcrierea tabloului complex al unei lumi arhaice din depresiunea Beiușului, prin prezența unui narator omniscient, nenumit, prin perspectiva intenționalității, prin procedeul clasic al faptelor concrete, al experienței comune, fixând niște cadre socio-istorice bine precizate și realizând o frescă – reconstituire a vieții intelectualității beiușene din secolul al XIX-lea. Autorul reușește astfel să imprime o pecete a credibilității, cu riscul de a îndepărta lectorul care trăiește empatic senzația de déjà-vu. Lucrarea este un roman tragic, fixând destine umane într-un joc al existenței perfect coordonat, care nu te angajează afectiv (decât dacă ești beiușean), dar te captează efectiv prin empatie.

Nucleul însuși al romanului *Sacrificiul* a fost conceput ca o ficțiune în spiritul realităților, împletind osmotic eforturile de documentare, memorie și cercetare ale faptelor, locurilor și atmosferei. Din această cauză, romanul nu este ușor de lecturat, dar și datorită informațiilor de o complexitate covârșitoare de sorginte istorică, geografică, psihologică, tradițională și culturală transilvăneană, surprinzătoare pentru un autor care nu are rădăcini prea tinere și directe în Beiuș. Orașul Beiuș este un personaj omniprezent, mut; aproape nu există pagină în care să nu apară efectiv numele său, iar dacă asta se întâmplă, atunci se compensează prin faptul că în alte pagini el, numele, apare de șase ori în sintagme diferite (p. 46 ș.a.). Din această perspectivă, personajul Beiuș se situează pe coordonatele a trei verbe: a fi, a avea și a se numi. Esența sublimă a orașului ființează prin oamenii săi, prin faptele lor, prin strămoșii ce se repauzează în cimitirul din Dealul Delanilor (o adevărată catedră prin numărul mare de profesori ce au fost înmormântați aici, cum frumos spunea un coleg al nostru vulcanist), are activități dintre cele mai diferite, profesii variate, oamenii au case, terenuri, moșii, biserici, dar și o acută nevoie de libertate, are bănci, școli de elită, societăți culturale, dar mai ales are un nume nepătat, românesc, menționat în hrisoave foarte vechi; pe acolo a trecut odinioară și voievodul Menumorut, Mihai Viteazul, mai târziu Eminescu, apoi regina României, Maria.

Titlul romanului e o sugestie clară a jertfei tinerilor români transilvăneni din Imperiul Austro-Ungar, atât din perioada premergătoare, cât și din timpul Primului Război Mondial. Ideea de jertfă este argumentată de către personajul principal în felul următor: „Eu cred că mai ales pentru sacrificiu e necesară vocația. Mărturisesc că ideea de sacrificiu nu-mi spune nimic mai aparte”⁴. Autenticitatea, realismul balzacian, anticalofilia sunt dovada influenței indirecte a marilor profesori pe care i-a avut scriitorul Mihail Diaconescu: George Călinescu și Tudor Vianu. Prin modul în care prezintă situația românilor aflați sub steagul imperial, prin veridicitatea și naturalețea narării, scriitorul se așază în pleiada marilor prozatori ai literaturii române, dar și universale și ne gândim aici la Rebreanu și Pădurea spânzuraților, la Camil Petrescu și *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*, Balzac și opera sa realistă, Dostoievski și analiza psihologică din marile sale romane. În *Sacrificiul* lui Mihail Diaconescu, descrierea scenelor de război ne poartă cu gândul la capitolul *Ne-a acoperit pământul lui Dumnezeu*, din celebrul roman al lui Camil Petrescu. Din perspectiva formării celor doi tineri, Nicolae Bolcaș și Romulus Brad, opera epică a lui Mihail Diaconescu este un *bildungsroman*, urmărind evoluția firească a devenirii acestora în contextul istoric și social, în evoluția trăirilor erosului, de o puritate transparentă și pudică; pentru Nicolae tragică, prin Laura, și pentru Romulus dramatică, prin Felicia; toate acestea prezentate

⁴ Mihail Diaconescu, *op. cit.*, p. 61

Într-o frescă epică de dimensiuni homerice, pe fundalul istoric transilvănean al unor vremuri tulburi, al mișcărilor internaționale și al luptelor pentru eliberarea multor popoare europene de sub stăpânirea Imperiului Austro-Ungar.

Pe fundalul faptelor istorice narate cu vervă și rigurozitate, iubirea devine un motiv complementar, asociat temei istorice, iar cei doi tineri întâlnesc personaje feminine pline de candoare, se îndrăgostesc, trăiesc frenezia erosului aievea, dar și în vis: „Adormi abia către ziuă [Laura]. Cufundată într-un somn agitat, cu atingeri suave și vise pline de spaime, pluti un timp pe un râu fără margini, cu limpezimi de cleștar. Era goală. Nicolae o aștepta în mijlocul apei. Era și el gol. Îi zâmbea enigmatic. Abia când încercă să-l atingă, înțelese cât de puternic este șuvoiul care-i purta în neștire. Apa o smulse din brațele lui”⁵. De fapt, acest vis este și el premonitoriu, pentru că apa morții este cea care o va smulge pe tânăra învățătoare din brațele iubitului ei, ea murind în apropiere de Câmpani, lovită de un glonț rătăcit. Nu mult după aceea, Nicolae Bolcaș este ucis mișelește împreună cu Ioan Ciurdariu-Ciordaș de către soldații bolșevici unguri.

⁵ *Ibidem*, p. 302